

освітньої програми гімназії та ліцею / Л.Є. Красюк, С.І. Пікуза // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2022 рік. – Київ: Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2022. – С. 206–207.

2. Пузіков Д. Особливості проєктування варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти в умовах цифровізації суспільства / Д. Пузіков// Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2022 рік. – Київ: Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2022. – С. 200–201.

Ремех Тетяна Олексіївна,

кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ДОСЛІДЖУЄМО ІСТОРІЮ І СУСПІЛЬСТВО» У 5-МУ ТА 6-МУ КЛАСАХ

Упровадження засад Нової української школи, положень Державного стандарту базової середньої освіти (2020 р.) та укладеної на його основі Типової освітньої програми мало результатом ухвалення модельних навчальних програм громадянської та історичної освітньої галузі та створення відповідно до них підручників.

Серед предметів і курсів означеної освітньої галузі відмітимо інтегрований курс «Досліджуємо історію і суспільство» (5–6 класи) [1], до створення, апробації й упровадження навчально-методичного забезпечення якого причетна авторка. Проведені нами експериментальні дослідження щодо пілотування навчальних матеріалів та навчання учнів 5 класу (2021–2022 рр.), практики викладання курсу в 6 класі (2023 р.) дає підстави стверджувати, що інтегрований курс є засобом формування громадянської компетентності учнівства впродовж засвоєння ним адаптаційного циклу базової ланки середньої освіти.

У наших попередніх розвідках встановлено, що громадянська компетентність як особистісне утворення є сукупністю таких складників як: мотиваційний (інтерес до аналізу взаємозв'язків, механізмів діяльності соціального оточення, соціальних інститутів і суспільства, вияв ініціативи); ціннісний (цільові установки соціальної діяльності, відповідальність, підтримка інших, позитивна взаємодія з іншими); когнітивний (громадянознавчі знання та уявлення щодо себе, своїх соціальних ролей, соціальних інститутів тощо); операційно-поведінковий (прагнення вплинути на те, що відбувається, готовність до компетентної участі в суспільному житті, спроможність ухвалювати рішення тощо) [2, с. 38].

Завдання формування громадянської компетентності учнів на адаптаційному циклі потребує визначення громадянознавчого змісту та відповідного інструментарію. Нами встановлено, що важливою характеристикою змісту курсу «Досліджуємо історію і суспільство» є його інтегрований зміст. Так, модельна навчальна програма інтегрує інформацію предметів всередині освітньої галузі (історії України, всесвітньої історії та (що важливо для нашої розвідки) громадянської освіти). Крім того, зміст курсу вміщує інформацію інших освітніх галузей як-от соціальної і здоров'язбережувальної, математичної, мовно-літературної, технологічної та мистецької. Однак для нашої розвідки інтерес складають закладені в програму курсу (і відповідно відтворені в підручниках для 5 і 6 класу) громадянознавчі знання й уміння.

У 5 класі курс має пропедевтичний характер, тож історичний та громадянознавчий складники тісно переплетені у навчальному матеріалі. Учні опановують або розширюють відомі їм із початкової школи такі поняття громадянознавчого змісту як ідентичність, гідність людини, суспільство, спільноти, волонтерство, міграції, добродійність тощо.

У 6 класі, де зміст побудований на проблемно-тематичному підході, громадянознавчий складник представлений через розкриття зв'язків минулого і сучасності на прикладах зміни найважливіших явищ і процесів суспільного життя (становлення людських спільнот, держави, права, демократії, прав людини, інституту громадянства, органів влади тощо) та окремий розділ V

програми «Людина у довкіллі, суспільстві, державі в минулому і тепер», що підсумовує вивчення учнями інтегрованого курсу адаптаційного циклу. Тут учні додають до поняттєвого апарату такі слова як демократія, право, закон, права людини, толерантність, дискримінація, академічна доброчесність та ін.

Опанування змістом у 5 і 6 класах здійснюється через залучення учнів до різних видів навчальної діяльності, що, з-поміж іншого, формують і розвивають їхні вміння в галузі громадянської освіти. Це обговорення й дискусії, виконання навчальних проєктів і творчих завдань громадянознавчого змісту. Програмові положення передбачають задіяність учнів у парній і груповій формах роботи на уроках, що розвиває їхні навички комунікації, співпраці й взаємодії. Отже, активне навчання учнів інтегрованого курсу впливає на формування й розвиток їхньої громадянської компетентності, зокрема, її діяльнісного компонента.

Такий підхід до інтегрування громадянознавчого складника в курсі «Досліджуємо історію і суспільство» (5 клас) дає змогу повною мірою реалізувати програмові завдання, у тому числі й пов'язані з розвитком громадянськості учнів [3], досягти на кінець адаптаційного циклу визначених Державним стандартом базової середньої освіти результатів навчання для громадянської та історичної освітньої галузі.

Список використаної літератури

1. Пометун О.І., Ремех Т.О., Малієнко Ю.Б., Мороз П.В. Модельна навчальна програма «Досліджуємо історію і суспільство. 5–6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти. URL :

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Hromad.ta.istor.osv.hal/Doslidzhuyemo.istoriyu.susp.5-6-kl.intehr.kurs.Pometun.ta.in.14.07.pdf>

2. Ремех Т.О. Сутність і структура громадянської компетентності учня нової української школи. Український педагогічний журнал. К., 2018. № 2. С. 34–41.

3. Ремех Т.О. Розвиток громадянськості п'ятикласників засобами інтегрованого курсу. Особистість на шляху до духовних цінностей: інноваційна практика, набутий досвід: збірник

матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф. / упоряд. Л.В. Антонюк; за ред. А.Л. Черній. Рівне : РОППО, 2022. С. 87–92. URL : <https://www.roippo.org.ua/activities/research/conferenc.php/7118/>

Рябовол Лілія Тарасівна,
доктор педагогічних наук, професор,
Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ

ГРОМАДЯНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ: ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

Метою базової середньої освіти, зазначено у п. 4 Державного стандарту базової середньої освіти, є розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, національних та культурних цінностей українського народу. Реалізація цієї мети ґрунтується зокрема і на таких ціннісних орієнтирах, як: становлення вільної особистості учня, підтримка його самостійності, підприємливості та ініціативності, розвиток критичного мислення та впевненості в собі; створення освітнього середовища, в якому забезпечено атмосферу довіри, без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу; утвердження людської гідності, чесності, милосердя, доброти, справедливості, співпереживання, взаємоповаги і взаємодопомоги, поваги до прав і свобод людини; формування в учнів активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови; плекання в учнів любові до рідного краю, відповідального ставлення до довкілля [2]. Як бачимо, мета й відповідні ціннісні орієнтири значною мірою пов'язані й передбачають розвиток в особистості рис свідомого громадянина з активною громадянською позицією.

Насамперед це забезпечують громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з